ದೇವರ ಕೊಂಡಾರೆಡ್ಡಿ *

ಬನ್ನೇರುಘಟ್ಟ-ಪ್ರಾಗೈತಿಹಾಸಿಕಕಾಲದಿಂದ ಇಂದಿನವರೆಗೆ

ಬನ್ನೇರುಘಟ್ಟವು ಬೆಂಗಳೂರಿನ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ೧೬ಕಿಮೀ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆ ಸಣ್ಣ ಬೆಟ್ಟವೊಂದಿದ್ದು ಇದರ ತಪ್ಪಲಿನಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರದ ಆರಂಭ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಚಂಪಕಧಾಮ ಅಥವಾ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕರೆದಿರುವಂತೆ ದಾಮೋದರ ಪೆರುಮಾಳ್ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ಈಗ ಈ ಗ್ರಾಮದ ಮುಖ್ಯ ಆಕರ್ಷಣೆಯೆಂದರೆ ಈ ದೇವಾಲಯ, ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲಿರುವ ಸುವರ್ಣಮುಖಿ ತೀರ್ಥ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನವನ.

ಬನ್ನೇರುಘಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಇವೆರಡೂ ಅಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೊಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಬಹುತೇಕ ಜನರ ಗಮನಕ್ಕೆ ಇವು ಬಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿನ ಚಂಪಕಧಾಮ ದೇವಾಲಯಲವು ಹೊಯ್ಸಳರ ಅಂತ್ಯಕಾಲ ಇಲ್ಲವೆ ವಿಜಯನಗರದ ಆರಂಭಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕಟ್ಟಡವಾಗಿದೆ. ಮುಂಬದಿಯ ಅಪೂರ್ಣವಾದ ಪ್ರವೇಶ ಗೋಪುರ, ಮತ್ತು ಎತ್ತರವಾದ ವೇದಿಕೆ ಮೇಲೆ ರಚಿತವಾಗಿರುವ ದೇವಾಲಯ ಮತ್ತು ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಹತ್ತುವ ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳು ಹುಟ್ಟುಗಲ್ಲುಗಳಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿದ್ದು ಆಕರ್ಷಣೀಯವಾಗಿದೆ. ಈ ದೇವಾಲಯದ ಮುಂಬದಿಯ ನೇರಕ್ಕೆ ಬಿಸಿಲು ಮಾರಮ್ಮ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಹಿಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಾಹುತಿ ಕಲ್ಲುಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಹಿಂದೆ ಹನುಮಂತರಾಯನ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ರಸ್ತೆಯ ಬಲಬದಿಗೆ ಸು. ೧೧ನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಬಹುದಾದ ಎರಡು ವೀರಗಲ್ಲುಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಸಂಪಿಗೆ ಹಳ್ಳಿಗೆ ಹೋಗುವ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿನಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಮೂರು ಕೊಳಗಳಿವೆ. ಸಂಪಿಗೆ ಹಳ್ಳಿಯ ಊರ ಒಳಗೆ ಬೃಹತ್ ಶಿಲಾಯುಗದ ಸಮಾಧಿಯ ರಚನೆಯೊಂದು ಉಳಿದಿದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ನೇರವಾಗಿ ಮನೆಯ ಹಿತ್ತಿಲೊಂದರಲ್ಲಿ ಹಾಳಾದ ಶಿಲಾ ಸಮಾದಿಯ ಎರಡು ತಲೆಕಲ್ಲುಗಳು ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ.

ದೇವಾಲಯದ ಹಿಂಬದಿಗೆ ಬೆಟ್ಟವಿದ್ದು ಬೆಟ್ಟದ ವಾಯುವ್ಯಕ್ಕೆ ಶಾನುಬೋಗನ ಹಳ್ಳಿಗೆ ಹೋಗುವ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಷರೀಫ್‌ಗಾರ್ಡನ್‌ನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ನಿವೇಶನಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿರುವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಶಿಲಾಯುಗದ ಅನೇಕ ಸಮಾಧಿಗಳಿದ್ದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳಷ್ಟು ಹಾಳಾಗಿವೆ. ಕೆಲವನ್ನು ಅದರಲ್ಲಿ ನಿಧಿಯಿದೆಯೆಂಬ ತಪ್ಪುಕಲ್ಪನೆಯಿಂದ ಸ್ಫೋಟಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಒಂದೆರಡು ನಿಲವು ಕಲ್ಲುಗಳೂ ಇಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಸಮಾಧಿಗಳು ಸುಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲವೆ.

ಚಂಪಕಧಾಮ ಸ್ವಾಮಿ ದೇವಾಲಯದ ಹಿಂಬದಿಗೆ ಸುವರ್ಣಮುಖಿ ತೀರ್ಥದ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಬೂತೇನ ಹಳ್ಳಿಗೆ ಕಾಲು ದಾರಿಯೊಂದು ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ದೀಪದ ಕಂಬ, ನರಸಿಂಹಸ್ವಾಮಿ ದೇವಾಲಯ ಮತ್ತು ಅಪೂರ್ಣ ದೇವಾಲಯವೊಂದು ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ದೀಪದ ಕಂಬದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಶಿಲಾಯುಗದ ಕಾಲದ ಒಂದು

* ನಂ. ೭೨, ೧ನೆಯ ಅಡ್ಡರಸ್ತೆ, ಲಕ್ಕಸಂದ್ರ, ಬೆಂಗಳೂರು-೫೬೦ ೦೩೦

ಮಂಟಪದ ರಚನೆ ಇದೆ. ಬೆಟ್ಟವಿಳಿದು ಸುವರ್ಣ ಮುಖಿಯ ಕಡೆಗೆ ಹೆಜ್ಜೆ ಹಾಕಿದ ಕೂಡಲೇ ಸಾವಿರಾರು ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ಕಲ್ಲಿನ ಗುಡ್ಡೆಗಳು ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಇವು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದ ಅರ್ವಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ರಚಿತವಾಗಿರುವ ಅವಶೇಷಗಳು. ಅನೇಕ ರಚನೆಗಳು ಬಿದ್ದಿರುತ್ತವೆ. ಆ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನೇ ಎತ್ತಿತಂದು ಬೇರೊಂದು ಕಲ್ಲಗುಡ್ಡೆ ನಿರ್ಮಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳ ಗಾತ್ರವೂ ನಾನಾ ರೀತಿ ಅಂಗೈ ಅಗಲದಿಂದ ಹಿಡಿದು, ಇಬ್ಬರು ಅಥವಾ ಮೂವರು ಮಲಗಿಕೊಳ್ಳ ಬಹುದಾದಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಕಲ್ಲ ಗುಡ್ಡೆಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸುತ್ತಾ ಮುಂದೆ ಸಾಗಿದರೆ ಏಳು ಸುತ್ತಿನ ಕೋಟೆಯೆಂಬ ರಚನೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಬಳಿಯೂ ಸಾವಿರಾರು ಕಲ್ಲಗುಡ್ಡೆಗಳು ಕಾಣ ಬರುತ್ತವೆ. ಏಳುಸುತ್ತಿನ ಕೋಟೆಯೆಂಬುದು ಸಣ್ಣ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಸಾಲಾಗಿ ಜೋಡಿಸಿ ಏಳುಸುತ್ತುಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದೆ. ಈ ಸುತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಕಡೆಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಏಳು ಪ್ರದಕ್ಷಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆಯಿಂದ ಹೊರಗೆ ಬರಬಹುದು. ಇದರ ಮುಂದೆ ಇರುವ ಮಂಟಪ ನೂತನದ್ದಾದರೂ ಅದಕ್ಕೆ ಬಳಸಿರುವ ತಲೆಕಲ್ಲು (ಮುಚ್ಚಿಗೆ ಕಲ್ಲು) ಒಂದೇ ಆಗಿದ್ದು ಅದು ಶಿಲಾಯುಗದ ಕಾಲದ್ದಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಸಾಗಿದರೆ ಸುವರ್ಣಮುಖಿತೀರ್ಥ/ಸ್ನಾನ ಘಟ್ಟ ಕಾಣ ಬರುತ್ತದೆ. ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜ ಒಡೆಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಇದ್ದಿರಬಹುದಾದ ರಚನೆಯನ್ನು ಕಿತ್ತು ಹೊಸದಾಗಿ ಸೋಪಾನ ರಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂತ ನೀರಾಗುವ ಈ ಕೊಳ ಬಹುಕಾಲದಿಂದಲೂ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಕೇಂದ್ರ ಸ್ಥಾನವಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ದಾರಿಯು ಬೆಟ್ಟದ ತಪ್ಪಲಲ್ಲಿರುವ ಬೂತೇನ ಹಳ್ಳಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ.

ಬನ್ನೇರುಘಟ್ಟದ ಸುತ್ತುಮುತ್ತ ಇರುವ ಶಿಲಾ ಯುಗದ ಸಮಾದಿಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದಾಗ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಬೃಹತ್ ಶಿಲಾಯುಗದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದವೆಂಬುದನ್ನು ದೃಢಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಸಂಪಿಗೆ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿನ ಸಮಾಧಿಯು ಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ಕಲ್ಲು ತೊಟ್ಟಿಯಂತಿದ್ದು ಇದರ ಮೇಲಿನ ಮುಚ್ಚಳದ ಕಲ್ಲು ಸು. ೫೦ ಸೆಂ ಮೀ. ದಪ್ಪ ೪. ಮೀಟರ್ ಅಗಲ ಮತ್ತು ೫.೫ ಮೀಟರ್ ಉದ್ದವಾಗಿದೆ. ಸುತ್ತಲೂ ಮಣ್ಣಿನ ಕೊರೆತದಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಶಿಥಿಲವಾಗಿದೆ. ಮುಚ್ಚಳದ ಕಲ್ಲು ದಕ್ಷಿಣದಿಕ್ಕಿಗೆ ಉದ್ದಕ್ಕೆ ಮುರಿದಿದೆ. ಇದರ ಸುತ್ತಲೂ ಬಯಲಿದೆ. ಇದೇ ತರಹದ ಸಮಾದಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಇದ್ದಿರ ಬೇಕು. ಆದರೆ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದುದು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದಂತೆ ರಚನೆಗಳು ಹಾಳಾಗಿವೆ. ಇದರ ಸಮೀಪದ ಮನೆ ಯೊಂದರ ಹಿತ್ತಲಿನಲ್ಲಿ ಮುಚ್ಚಳದ ಕಲ್ಲುಗಳು ಎರಡು ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳು ಭಾಗಶಃ ಹಾಳಾಗಿವೆ. ಈ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಪಾರ್ಕ್‌ನೊಳಗೆ ಬೂತೋನಹಳ್ಳಿಗೆ ಹೋಗುವ ದಾರಿಯಲ್ಲಿನ ಕೊಳದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಆಕಾರ ರಹಿತ ಬೃಹತ್ ಚಪ್ಪಡಿಗಳು ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಇವು ಯಾವುದೊ ಪ್ರಾಗೈತಿಹಾಸಿಕ ಸಮಾಧಿಯೊಂದರ ಚಪ್ಪಡಿಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಇವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದಂತೆ ಅವಶೇಷಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಶ್ಯಾನುಬೋಗನ ಹಳ್ಳಿಗೆ ಹೋಗುವ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಷರೀಫ್ ಗಾರ್ಡನ್ ಬಳಿ ಇರುವ ಪ್ರಾಗೈತಿಹಾಸಿಕ ಗೋರಿಗಳು ಬೃಹತ್ ಶಿಲಾಯುಗದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದರೂ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಇತರೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವಂತೆ ವೃತ್ತಾಕಾರವಾದ ಕಪ್ಪು ಉರುಟುಗಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿಯೇ ದೊರೆಯುವ ಚಪ್ಪಡಿಗಲ್ಲು ಗಳನ್ನೇ ವೃತ್ತಾಕಾರವಾಗಿ ಬಳಸಿದೆ. ಅನೇಕ ಸಮಾಧಿ ಗಳು ತೆರೆದಿರುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳ ಒಳರಚನೆಯನ್ನು ಕೂಲಂಕಷವಾಗಿ ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈ ಸಮಾಧಿ ಗಳು ಒಳರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಆಯತಾಕಾರವಾಗಿದ್ದು, ನಾಲ್ಕೂ ಕಡೆ ಚಪ್ಪಡಿಗಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿ ತೊಟ್ಟಿಯಂತೆ ರಚಿತವಾಗಿವೆ. ಪೂರ್ವಭಾಗದ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗವನ್ನು ಅರ್ಧ ಚಂದ್ರಾಕಾರವಾಗಿ ಕೊರೆದಿದೆ. ಬಳಸಿರುವ ಚಪ್ಪಡಿಗಳು ತೆಳುವಾಗಿವೆ. ಮತ್ತು ಆಳತೆಗೆ ಕತ್ತರಿಸಿದಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಮೇಲಿನ ಮುಚ್ಚಳದ ಕಲ್ಲು ಸಹ ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ದೊರೆಯುವ ಕಲ್ಲಾಗಿದ್ದು ಸುತ್ತಲೂ ತೆಳುವಾಗಿ ಮಧ್ಯೆ ಮಂದ ವಾಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಅನೇಕ ಸಮಾಧಿಗಳು ಹಾಳಾಗಿದ್ದು ಹಾಳಾಗದೆ ಉಳಿದಿರುವ ಸಮಾದಿಗಳ ಮೇಲೆ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಕಲ್ಲುಗಳ ರಾಶಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಸಮಾಧಿಗಳ ರಚನೆಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಮತ್ತು ಆಕಡೆ ಈಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕೋಡುಗಲ್ಲುಗಳಿವೆ.

ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ದಾರಿಕಡೆ ಇರುವ ಕಲ್ಲು ಹಾವಿನಂತೆ ಬಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಇಂದಿಗೂ ಪೂಜೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಕಲ್ಲುಗಳ ಬಳಿ ಅನೇಕ ಕುಳಿಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಅಂತ್ಯದ ಕಲ್ಲು ಆ ಎತ್ತರವಾಗಿದ್ದು ಅದರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲೂ ಅನೇಕ ಕುಳಿಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಈ ಸ್ಥಳವು ಪ್ರಾಗೈತಿಹಾಸಿಕ ಸಮಾಧಿಗಳ ಸ್ಥಳವಾಗಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿನ ಅವಶೇಷಗಳು ಸಾಬೀತು ಪಡಿಸುತ್ತವೆ.

ಚಂಪಕದಾಮಸ್ವಾಮಿ ದೇವಾಲಯದಿಂದ ಸುವರ್ಣಾಮುಖಿ ತೀರ್ಥಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಮತ್ತು ಚಿಕ್ಕದಾದ ಶಿಲಾ ಮಂಟಪಗಳು ಇರುವ ಬಗ್ಗೆ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದೆ. ಈ ಶಿಲಾ ಮಂಟಪಗಳು ಬನ್ನೇರುಘಟ್ಟದ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲಿನಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಬೂತೇನಹಳ್ಳಿ ಕಡೆಗೆ ಬೆಟ್ಟದ ಇಳಿಜಾರು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವ ವರೆಗೆ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಅಂದರೆ ಸು. ೩ ಕಿಮಿ. ಹರವಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಈ ರಚನೆಗಳು ಚಂಪಕಧಾಮಸ್ವಾಮಿ ದೇವಾಲಯದ ಬಳಿಯಲ್ಲಾಗಲಿ ಬೂತೇನಹಳ್ಳಿಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಾಗಲಿ ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲಿನ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಕಲ್ಲು ಗುಪ್ಪೆಗಳ ಸ್ಥೂಲ ರಚನೆಯೆಂದರೆ ಮೂರು ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟು ಅದರ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೊಂದು ಕಲ್ಲನ್ನು ಇಟ್ಟಿರುವುದು. ಇವು ಎಷ್ಟೇ ದೊಡ್ಡ ರಚನೆಗಳಾಗಿದ್ದರೂ ಬಹುತೇಕ ಇದೇ ನಿಯಮವನ್ನು ಪಾಲಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಬನ್ನೇರುಘಟ್ಟದ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲಿನ ದೀಪದ ಕಂಬದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ಶಿಲಾ ಮಂಟಪದ ರಚನೆ ಹೀಗೆಯೇ ಇದೆ. ಉದ್ದಾವಾದ ಚಪ್ಪಡಿಗೆ ಮೂರು ಕಡೆ ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದರಂತೆ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿ ಮೂರು ಕಂಬಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಅಗಲವಾದ ಆದರೆ ತ್ರಿಕೋಣಾಕಾರದ ರಚನೆಯನ್ನು ಹೋಲುವ ಚಪ್ಪಡಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಕಲ್ಲಿನ ತೋಕೆ (ಬಾಲ) ಬರುವ ಕಡೆ ಒಂದು ಕಾಲನ್ನೂ ತಲೆಯ ಕಡೆ (ಅಗಲವಾಗಿರುವ) ಎರಡು ಕಾಲುಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಕಾಣುವ ಎಲ್ಲಾ ದೊಡ್ಡ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ಅಂತರ್ ರಚನೆಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ದೊಡ್ಡ ರಚನೆಗಳು ಬನ್ನೇರುಘಟ್ಟದ ಬೆಟ್ಟದ ಸಾಲಿನ ಮೂರು ಗುಡ್ಡಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಕಾಲದ ರಚನೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಬೃಹತ್ ರಚನೆಗಳು ಪ್ರಾಚೀನವಾದವುಗಳಾಗಿದ್ದು ತೀರಾ ಸಣ್ಣವು ಇತ್ತೀಚಿನವು. ಪ್ರಾಚೀನ ರಚನೆಗಳ ಅನುಕರಣೆಗಳು ಈ ಸಣ್ಣ ರಚನೆಗಳಾಗಿವೆ. ಇವೆರಡೂ ಮಧ್ಯದ ರಚನೆಗಳು ವಿವಿಧಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ.

ಮೇಲಿನ ರಚನೆಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಏಳುಸುತ್ತಿನ ಕೋಟೆಯೆಂಬ ರಚನೆಯಿದೆ. ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಮುಖ ಮಾಡಿರುವ ಈ ರಚನೆ ಮೊದಲು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ನೆಟ್ಟು ನಡೆಯುವ ದಾರಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸಿತ್ತು. ಮುಂದೆ ನೆಟ್ಟ ಕಲ್ಲುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಗೆರೆಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಬಗೆಯ ರಚನೆಗಳು ಶಿಲಾಯುಗದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಿದ್ದ ಸ್ಥಳಗಳ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟದ ಇಳಿಜಾರುಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಹಂಪೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಈ ರಚನೆ ಕಾಣ ಬರುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಕೋಟೆಗಳು ಇದೊಂದೇ ಕಡೆ ಅಲ್ಲದೆ ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಬಳಿ ದೊಡ್ಡ ಸಿದ್ದವ್ವನಹಳ್ಳಿ ಬಳಿ ಕೊಳಗಳ ಬಳಿ, ದೇವಾಲಯಗಳ ಬಳಿ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಬೇರೆಡೆ ಕಾಣಬರುವ ರಚನೆಗಳಿಗೂ ಇದಕ್ಕೂ ಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದ್ದು ಬೇರೆಯವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಳಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರೆ ಹೊರಗೆ ಬರಲು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಹೊರಗೆ ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವುಂಟು. ಹೀಗಾಗಿ ಒಂದೆರಡು ಗೆರೆಗಳು ಹಾಳಾಗಿವೆ. ಕೆಲವರು ಇದನ್ನು ಮಹಾಭಾರತದ ಅಭಿಮನ್ಯುವಿನ ಪದ್ಮವ್ಯೂಹದ ಪ್ರವೇಶಕ್ಕೆ ನಂಟು ಹಾಕುವುದುವುಂಟು. ಮೇಲು ನೋಟದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಸತ್ಯವೆಂದು ನಂಬಿದರೂ ಇದು ಅಲ್ಲವೆಂದೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಈ ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಶಿಲಾಮಂಟಪಗಳು ಶಿಲಾಯುಗದ ಜನರು ತಮ್ಮ ಹಿರಿಯರ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದವುಗಳಾಗಿರಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿ ಬಹು ಹಿಂದೆಯೇ ನಾಗರೀಕತೆಯ ವಸತಿಯೊಂದಿದ್ದು ಸತ್ತವರ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿನ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಮೇಲೆ ಸಮಾಧಿಗಳನ್ನು ನೆನಪಿಸುವಂತಹ ರಚನೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವರೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಸದಾ ನೀರಿನ ಆಸರೆಯಿದ್ದ

ಈ ಪ್ರದೇಶವು ಪ್ರಾಚೀನನಾಗರೀಕತೆಯ ನೆಲೆಯಾಗಿದ್ದು ದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ಮೂರು ಬಿಡಿ ಬಿಡಿ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿ ಮೂರು ಕಂಬಗಳನ್ನು ಸುಮಾರು ಎರಡು ಅಡಿಯಷ್ಟು ಎತ್ತರ ಮಾಡಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ತ್ರಿಕೋನಾಕಾರವನ್ನು ಹೋಲುವ ಚಪ್ಪಡಿ ಯನ್ನು ಇಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಮುಂದೆ ಅದರ ಸುತ್ತಲೂ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿ ಮುಚ್ಚಿ ಸಣ್ಣ ಕಲ್ಲುಗಳ ರಾಶಿಯನ್ನು ಅದರ ಸುತ್ತಲೂ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರು. ಈಗ ಅನೇಕ ಶಿಲಾ ಮಂಟಪಗಳು ಹಾಳಾಗಿ ಮುಚ್ಚಿಗೆಯ ಕಲ್ಲುಗಳು ಮಾತ್ರ ನಿಂತಿವೆ. ಕಾರಣಾಂತರಗಳಿಂದ ಈ ನೆಲೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟ ಜನ ತಮಗೆ ಕಷ್ಟ ಬಂದಾಗ ಅಥವಾ ಇತರೆ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಹಿರಿಯರು ನೆಲೆಸಿದ್ದ ಈ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬಂದು ಸುವರ್ಣಮುಖಿ ತೀರ್ಥ ದಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿ ತಮ್ಮ ಹಿರಿಯರ ? ನೆನಪಿನಲ್ಲಿ ಮೂರು ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಅದರ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಕಲ್ಲನ್ನಿರಿಸಿ ಮಂಟಪದಂತಹ ರಚನೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಆದರಲ್ಲಿ ಒಂದೆರಡು ಸಣ್ಣ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನಿರಿಸಿ ಪೂಜಿಸಿ ಅಲ್ಲಿನ ಏಳು ಸುತ್ತಿನ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಪ್ರದಕ್ಷಿಸಿ ಅಲ್ಲಿನ ಮರ ಅಥವಾ ಗಿಡವೊಂದಕ್ಕೆ ತೊಟ್ಟಿಲನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಇಷ್ಟಾರ್ಥ ಸಿದ್ಧಿ ಅಥವಾ ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಂತಹ ರಚನೆಗಳು ನೀರಿನ ಆಸರೆ ಇರುವ ಬಳಿ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಇಳಿಜಾರಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಹಂಪೆ ಯಲ್ಲಿಯೂ ಇಂತಹರ ಚನೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವುದನ್ನು ಇಂದಿಗೂ ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಈ ಏಳುಸುತ್ತಿನ ಕೋಟೆಯೆಂಬುದು ಕೋಟೆ ಎಂಬ ಅರ್ಥ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಿಂತ ಯಾವುದೇ ಗೂಢ ರಚನೆಯೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಇಷ್ಟಾರ್ಥಸಿದ್ಧಿಯ/ಕಷ್ಟಗಳ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುವ ಯಂತ್ರವೊಂದಾಗಿರಬೇಕು. ಇಂತಹ ಯಂತ್ರಗಳು ಕೊಳಗಳ ಬಳಿ ದೇವಾಲಯಗಳ ಬಳಿ ಕಾಣಬರುವುದೂ ಇದೇ ಕಾರಣಕ್ಕೆ ಇರಬೇಕು. ಚಿತ್ರದುರ್ಗಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯರ ಚನೆಗಳು ಕಾಣ ಬರುತ್ತವೆ. ಬಿಜಾಪುರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹೆರಿಗೆ ಕಷ್ಟವಾದಾಗ ವೀಳೆಯದೆಲೆಯ ಮೇಲೆ ಇಂತಹ ಚಕ್ರಬಿಂಬವನ್ನು ಬರೆದು ಅದನ್ನು ತೋರಿಸಿದಲ್ಲಿ ಹೆರಿಗೆ ಸುಲಭ ವಾಗುವುದೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಇದೆ. (ಕರ್ನಾಟಕ ಜಾನಪದ ಚಿತ್ರಕಲೆ ಪು. ೩೬೭ ಎಸ್.ಸಿ. ಪಾಟೀಲ ಅಪ್ರಿಕಟಿತ ಪಿ.ಎಚ್.ಡಿ. ಕ.ವಿ.ವಿ. ೧೯೯೦.) ಹೀಗಾಗಿ ಇದನ್ನು ಕಷ್ಟ ಪರಿಹಾರ ಯಂತ್ರವೆಂದು ಭಾವಿಸಬಹುದು. ಪ್ರಾಚೀನ ನೆಲೆಯಾದ ಬನ್ನೇರುಘಟ್ಟ ದಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯರ ಪೂಜೆ ಇಂದಿಗೂ ಈ ರೀತಿ ಉಳಿದು ಬಂದಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಬನ್ನೇರುಘಟ್ಟದಲ್ಲಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಕಾರಣರಾದ ಜನವಸತಿ ಯಾವುದಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿನ ಜನರ ಮುಖ್ಯ ಕಸಬೇನಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದು ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸುವುದು ಸೂಕ್ತ. ಇಲ್ಲಿನ ಸುವರ್ಣ ಮುಖಿ ತೀರ್ಥವನ್ನು ಕೇಂದ್ರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡಲ್ಲಿ ಇದರ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಬೂತೇನ ಹಳ್ಳಿಯೂ, ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಕ್ಯಾಸರ ಗುಪ್ಪೆಯೂ, ವಾಯುವ್ಯಕ್ಕೆ ಶಾನುಬೋಗರ ಹಳ್ಳಿ, ಕುಲುಮೆ ಪಾಳ್ಯಗಳೂ, ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ ಕಸವರಹಳ್ಳಿಯೂ ನೈರುತ್ಯಕ್ಕೆ ವಾಜರ ಹಳ್ಳಿ, ಇದರ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಕಾಳೇಶ್ವರಿ ಎಂಬ ಸ್ಥಳ, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ರಾಗಿಹಳ್ಳಿ ಬೆಟ್ಟ ಮುಂತಾದ ಊರುಗಳು ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಊರುಗಳ ಸ್ಥಳ ನಾಮಗಳು ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ಲೋಹದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಬೂತೇನ ಹಳ್ಳಿಯು ಹಳೆಯ, ಮಧ್ಯಕಾಲದ, ಹಾಗೂ ಈಗಿನ ನಿವೇಶನದ ಮೂರು ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಮೂರು ಸ್ಥಳ ಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಲೋಹವನ್ನು ಕರಗಿಸಿದ ಕಿಟ್ಟದ ಕಲ್ಲುಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ (ಈಗ ಇಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಲೋಹಗಾರರಿಲ್ಲ ವೆಂಬುದು ಗಮನಾರ್ಹ) ಕಾಸರಗುಪ್ಪೆ ಕಂಚಿನ ಸಂಬಂಧ ವನ್ನೂ, ಕುಲುಮೆ ಪಾಳ್ಯ ಲೋಹವನ್ನು ಕರಗಿಸುವ ಸಂಬಂಧವನ್ನೂ, ಕಸವರ ಹಳ್ಳಿ ಚಿನ್ನದ ಸಂಬಂಧ ವನ್ನೂ, ವಾಜರ ಹಳ್ಳಿ ಲೋಹಗಾರರ ನೆಲೆಯನ್ನೂ, ಕಾಳೇಶ್ವರಿ ಲೋಹಗಾರರ ದೈವದ ನೆಲೆಯನ್ನೂ, ರಾಗಿ ಹಳ್ಳಿ ತಾಮ್ರದ ಸಂಬಂಧವನ್ನೂ ಹೊಂದಿವೆ. ಇವೆಲ್ಲದರ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಈ ಬನ್ನೇರುಘಟ್ಟವಿತ್ತು. ಹೀಗಾಗಿ ಗಣಿಗಾರರು ಇಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದು ಮುಂದೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಡೆ ಚದುರಿರಬಹುದು. ಇದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಚಿನ್ನದ ಗಣಿಗಾರಿಕೆಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು.

ಬನ್ನೇರುಘಟ್ಟದ ಹೆಸರಿನ ಮೂಲವೂ ಇದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತದೆ. ಈಗ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಬನ್ನೇರುಘಟ್ಟವೆಂದರೂ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು

ಬನ್ನೂರುಘಟ್ಟವೆಂದು ಕರೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಸಂಸ್ಕೃತೀಕರಣ ಮಾಡಿದಾಗ ಇದನ್ನು ಸುವರ್ಣಮುಖಿ ತೀರ್ಥವೆಂದು ಕರೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಕ.ವೆಂ. ರಾಜಗೋಪಾಲರು ಇದರ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ವಹ್ನಿಯೂರು ಘಟ್ಟವೆಂದು ಇದರಿಂದಲೇ ಬನೂರು-ಬನ್ನೇರು ಆಯಿತೆಂದು ಹೇಳಿ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ತಿಗಳರಿಗೆ ಅಥವಾ ವಹ್ನಿಕುಲ ಕ್ಷತ್ರಿಯರ ಕ್ಷೇತ್ರವೆಂಬುದಾಗಿ ತಿಳಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಕೂಲಂಕಷವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದಾಗ ಸ್ಥಳೀಯರು ಈ ಹೆಸರನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತೀಕರಣಗೊಳಿಸುವಾಗ ಸರಿಯಾದಅರ್ಥವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿರುತ್ತಾರೆಂದು ಭಾವಿಸಬಹುದು ಅಂದರೆ ಬನ್ನೇರು-ಬನ್ನೂರು–ಪೊನ್ನೂರು ಸುವರ್ಣಾವತಿ ಎಂಬುದಾಗಿರಬೇಕು. ಪೊನ್ನೂರು ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಚಿನ್ನವನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಪೊನ್ನೂರಿನ ಕೊಳವೇ ಪೊನ್ನೂರುಘಟ್ಟವಾಗಿದ್ದು ಈಗಿನ ಬನ್ನೇರುಘಟ್ಟವಾಗಿದೆ. ಚಿನ್ನದ ಅದಿರು ಅಥವಾ ಚಿನ್ನದ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಸ್ಥಳವಿದೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟ.

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಬನ್ನೇರುಘಟ್ಟವು ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಆಚರಣೆಯನ್ನು ಇಂದಿಗೂ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದು, ಶಿಲಾಯುಗದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೊಂದರ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಲೋಹಗಾರರ ಪ್ರಮುಖ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಚಿನ್ನದ ಅದಿರು ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಸ್ಥಳವಾಗಿದ್ದು ಅದರಿಂದ ಆ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಪೊನ್ನೂರುಘಟ್ಟವೆಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದು ಅದೇ ಈಗಿನ ಬನ್ನೇರುಘಟ್ಟವೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಮೂಲವಾಗಿದೆ.